

Pravna regulativa izvanbračne zajednice

Mudrinović, Anamaria

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Tourism and Rural Development in Pozega / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet turizma i ruralnog razvoja u Požegi**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:277:527115>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Repository / Repozitorij:

[FTRR Repository - Repository of Faculty Tourism and Rural Development Pozega](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET TURIZMA I RURALNOG RAZVOJA U POŽEGI

ANAMARIA MUDRINOVIĆ, 0253052995

PRAVNA REGULATIVA IZVANBRAČNE ZAJEDNICE
ZAVRŠNI RAD

Požega, 2024. godine.

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET TURIZMA I RURALNOG RAZVOJA U POŽEGI**

STRUČNI PRIJEDIPLOMSKI STUDIJ UPRAVNI STUDIJ

PRAVNA REGULATIVA IZVANBRAČNE ZAJEDNICE

ZAVRŠNI RAD

IZ KOLEGIJA STATUSNO PRAVO GRAĐANA

MENTOR: dr.sc. Mirela Mezak Matijević,
prof.struč.stud.

STUDENT: Anamaria Mudrinović

JMBAG studenta: 0253052995

Požega, 2024. godine.

SAŽETAK

Izvanbračna zajednica, kao oblik partnerskog odnosa između muškarca i žene, postaje sve značajnija tema u suvremenom društvu. Ovaj oblik zajednice odražava duboke promjene u društvenim vrijednostima, percepciji obitelji te izboru životnih stilova. Umjesto tradicionalnog braka, izvanbračne zajednice pružaju parovima slobodu zajedničkog života, diobe zajedničkog sadržaja te zadovoljavanje emocionalne, intimne i praktične potrebe, bez formalnog obvezivanja braka. Definiirajući izvanbračne zajednice, ključno je istaknuti kako one nemaju pravnu osnovu kao što je to slučaj s brakom. Parovi u takvim zajednicama često se odlučuju za ovakav oblik partnerstva radi fleksibilnosti i slobode, ali to može dovesti do pravnih i emocionalnih izazova u slučaju raspada veze. Društvena perspektiva na izvanbračne zajednice često varira; dok neki vide ove veze kao alternativu tradicionalnom braku, drugi ih smatraju manje stabilnima i manje obvezujućima. U kontekstu pravnih aspekata, izvanbračne zajednice često nisu priznate na isti način kao brak. To može utjecati na imovinska prava i obveze partnera, kao i na zaštitu djece koja su možda rođena iz takvih veza. Pravni status ovih zajednica može varirati ovisno o zakonodavstvu pojedinog društva, što stvara potrebu za prilagodbom pravnih normi kako bi se adekvatno zaštitila prava svih uključenih strana. U usporedbi s brakom, izvanbračne zajednice često se razlikuju po svojoj pravnoj i društvenoj percepciji. Brak je često formaliziran pravnim aktom i nosi sa sobom određene obveze i privilegije koje izvanbračne zajednice možda nemaju. Međutim, obje vrste partnerstva nude emocionalnu podršku i stabilnost svojim članovima, s obzirom na specifične okolnosti i životne izbore parova.

Ključne riječi: Izvanbračne zajednice, Partnerstvo, brak, obiteljski zakon, dokazivanje

SUMMARY

Extramarital union, as a form of partnership between a man and a woman, is becoming an increasingly important topic in modern society. This form of community reflects deep changes in social values, family perception and lifestyle choices. Instead of traditional marriage, common-law unions offer couples the freedom to live together, share life's contents and satisfy emotional, intimate and practical needs, without the formal obligation of marriage. When defining extramarital unions, it is crucial to point out that they do not have a legal basis, as is the case with marriage. Couples in such unions often opt for this form of partnership for flexibility and freedom, but it can lead to legal and emotional challenges in the event of a breakup. The social perspective on extramarital unions often varies; while some see these relationships as an alternative to traditional marriage, others consider them less stable and less binding. In the context of legal aspects, cohabitation is often not recognized in the same way as marriage. This can affect the property rights and obligations of the partners, as well as the protection of children who may be born from such relationships. The legal status of these communities may vary depending on the legislation of a particular society, which creates the need to adapt legal norms to adequately protect the rights of all involved parties. Compared to marriage, common-law unions often differ in their legal and social perception. Marriage is often formalized by a legal act and carries with it certain obligations and privileges that common-law unions may not have. However, both types of partnerships offer emotional support and stability to their members, given the specific circumstances and life choices of the couples.

Keywords: Common-law unions, Partnership, marriage, family law, proof

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PREGLED LITERATURE	2
3. ANALIZA POVIJESNO-PRAVNOG UREĐENJA IZVANBRAČNE ZAJEDNICE	4
4. IZVANBRAČNA ZAJEDNICA U NOVOM HRVATSKOM ZAKONODAVSTVU	10
4.1. Pojmovno definiranje izvanbračne zajednice	11
4.2. Pravna regulativa obiteljsko pravnih odnosa	16
4.3. Obilježja i podijele izvanbračne zajednice	17
5. UREĐENJE PRAVNIH ODNOSA U IZVANBRAČNOJ ZAJEDNICI	20
5.1. Stjecanje suvlasništva kod izvanbračnih partnera	23
5.2. Posebnosti uređenja izvanbračne zajednice u drugim zakonima	24
6. SUDSKA PRAKSA	27
7. ZAKLJUČAK	29
LITERATURA	31
POPIS KRATICA	33

1. UVOD

Razvoj izvanbračne zajednice u hrvatskom zakonodavstvu predstavlja složen i dinamičan proces koji odražava šire društvene i pravne promjene na europskom prostoru. U ovom radu biti će analizirana evolucija izvanbračne zajednice od Rimskog prava do suvremenog hrvatskog pravnog sustava, s posebnim naglaskom na ključne europske propise koji su oblikovali današnje razumijevanje i regulaciju ovih zajednica. Izvanbračne zajednice imaju dugu povijest koja seže do Rimskog prava gdje su bile prepoznate i u određenoj mjeri regulirane. U drugom dijelu rada, pažnja je usmjerena na bitne europske propise koji štite zajednice nastale izvan tradicionalnog sklapanja braka. Europski propisi su važni jer su usvojeni i na području Republike Hrvatske pružajući pravni okvir za zaštitu prava i obveza izvanbračnih zajednica. Primarni cilj ovih propisa je zaštita slabije strane u zajednici, osiguravajući prava pojedinca i njihove osobne slobode. Ovaj pristup doveo je do izjednačavanja izvanbračne zajednice s brakom u mnogim aspektima, čime se osigurava pravna sigurnost i zaštita svim građanima. Povijesni razvoj instituta izvanbračne zajednice u Republici Hrvatskoj odražava evoluciju pravnog sustava i prilagodbu suvremenim potrebama društva. Zakonske norme precizno definiraju pretpostavke koje moraju biti ispunjene kako bi se dokazalo postojanje izvanbračne zajednice, njezin nastanak i prestanak te pravne učinke koje ona proizvodi. Imovinski odnosi između izvanbračnih drugova uređeni su na način sličan onima u braku, pri čemu se zajednička imovina dijeli u slučaju prestanka zajednice. Uzdržavanje izvanbračnog druga i roditelja izvanbračnog djeteta, također, je regulirano zakonom, osiguravajući financijsku sigurnost i zaštitu prava. Osim toga, izvanbračna zajednica je priznata i u drugim propisima hrvatskog zakonodavstva što dodatno potvrđuje njezinu važnost i pravni status. Europski pravni okvir često služi kao model za hrvatsko zakonodavstvo osiguravajući usklađenost s europskim standardima i praksama. Ovo uključuje zaštitu prava pojedinaca u izvanbračnim zajednicama, njihovih imovinskih prava, prava na uzdržavanje te prava djece rođene u takvim zajednicama.

2. PREGLED LITERATURE

Izvanbračna zajednica ima dugu povijest, a njezina pravna regulacija značajno se mijenjala. Rani oblici zajedništva postojali su daleko prije formalizacije braka kao pravnog instituta, temeljeći se na društvenim i biološkim potrebama zajednice (Bačurin, 2022., 113-119.). U Jugoslaviji, pravna regulacija izvanbračnih zajednica postupno je napredovala, osobito nakon Ustavnih promjena 1974. godine, koje su omogućile republikama veću autonomiju u donošenju obiteljskog zakonodavstva (Bodiroga-Vukobrat et al. 2013., 156-167.). Do tada, pravna zaštita izvanbračnih partnera bila je ograničena, a sudovi su često odbijali priznavanje imovinskih prava nakon prestanka izvanbračne zajednice. Ključna promjena dogodila se 1978. godine donošenjem Zakona o braku i porodičnim odnosima, koji je izjednačio prava izvanbračnih partnera sa bračnim pravima. Kasnije, zakoni poput Obiteljskog zakona iz 1999., dodatno su precizirali prava izvanbračnih partnera. Premda izvanbračne zajednice pružaju značajnu pravnu zaštitu u hrvatskom zakonodavstvu i dalje postoji jasna razlika u odnosu na bračne zajednice zbog njihove neformalnosti. Glavni problem je pravna neujednačenost i različitost u primjeni zakona. Sudovi su često primorani individualno procjenjivati postojanje izvanbračne zajednice i ispunjenosti uvjeta za pravnu zaštitu, što može dovesti do pravne nesigurnosti i nejednakog tretmana izvanbračnih drugova (Aračić, Baloban, Nikodem, 2019., 331-335.). Obiteljski zakon iz 1998. godine značajno je unaprijedio pravnu regulaciju izvanbračnih zajednica, posebno u pogledu uzdržavanja i imovinskih odnosa. Uvođenje prava na uzdržavanje izvanbračnih partnera nakon prestanka zajednice predstavlja važan korak u osiguravanju financijske sigurnosti, no ostvarivanje tog prava ovisi ispunjavanju specifičnih uvjeta (Bačurin, 2020., 113-119.).

Obiteljski zakon iz 2015. godine definira izvanbračnu zajednicu kao zajednicu neudate žene i neoženjenog muškarca u trajanju od tri godine ili kraće ako imaju zajedničko dijete ili ako sklope brak. Međutim, postoje nejasnoće u dokazivanju izvanbračne zajednice, što dovodi do različitih sudskih interpretacija (Frei Bingula et al. 2020., 3-13.). Iako Zakon priznaje imovinska prava izvanbračnih partnera, postoje nesigurnosti u vezi sa stjecanjem i podjelom imovine prije nego zajednica dosegne trajanje od tri godine, osim u slučaju zajedničkog djeteta. Premda su odredbe o uzdržavanju izvanbračnih drugova poboljšane, uključujući obvezu uzdržavanja i tijekom trajanja i nakon prestanka zajednice, postoji izazov u vezi definiranju i dokazivanju uvjeta za ostvarivanje tih prava (Lucić 2015., 101-132.). Zakonodavstvo pruža pravni okvir koji osigurava zaštitu izvanbračnih zajednica, ali postoje nedostaci u pogledu jasnosti i primjene pravila koja reguliraju imovinska prava i obveze uzdržavanja. Ovi problemi

ukazuju na potrebu daljnjeg usklađivanja pravnog okvira sa suvremenim obiteljskim odnosima i potrebama svih članova zajednice (Žindaršič Skubic, 2017., 117-127.). Izvanbračni partneri mogu naslijediti imovinu pod uvjetom da ispunjavaju sve pretpostavke za valjanost izvanbračne zajednice. Zakon o nasljeđivanju postavlja strože kriterije za priznavanje izvanbračne zajednice u odnosu na Obiteljski zakon, uključujući zahtjev za duže trajanje zajednice i ispunjavanje uvjeta za sklapanje braka. Spomenute razlike mogu uzrokovati pravnu nesigurnost i različitu sudsku praksu (Belaj, Čulo, 2007., 121-137.).

Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju ne pravi razliku između bračnih i izvanbračnih partnera u pogledu prava na zdravstveno osiguranje nakon smrti osiguranika. Izvanbračni partneri moraju ispuniti određene uvjete, uključujući dokazivanje zajedničkog prebivališta i statusa izvanbračne zajednice kod javnog bilježnika. Navedena regulacija osigurava izvanbračnim partnerima jednak pristup pravima na zdravstveno osiguranje (Volenik, Kokorić, Laklija, 2021., 97-111.). Unatoč napretku kroz zakone poput Obiteljskog zakona, pravna zaštita izvanbračnih partnera ostaje nejasna i nedosljedna. Potrebne su daljnje zakonodavne reforme kako bi se osigurala veća pravna predvidljivost i jednakost.

3. ANALIZA POVIJESNO-PRAVNOG UREĐENJA IZVANBRAČNE ZAJEDNICE

Izvanbračne zajednice, kao društveni oblik, sežu duboko u povijest ljudskog društva. Njihov nastanak može se pratiti unatrag tisućama godina, daleko prije formalnog uspostavljanja braka kao pravnog instituta. Ovaj oblik zajedništva proizlazi iz temeljne ljudske potrebe za bliskošću, zajedničkim životom te potomstvom, što su osnovne društvene i biološke potrebe koje su oblikovale ljudsku zajednicu od samih početaka (Bačurin, 2022., 113-119.). U ranoj povijesti čovječanstva, formalni brak kao institucija nije postojao u današnjem smislu. Umjesto toga, ljudi su živjeli u manje formaliziranim oblicima zajedništva, često baziranim na uzajamnom poštovanju, ekonomskoj suradnji i reproduktivnoj funkciji. Ovi oblici zajedništva često su bili fleksibilni i prilagođavali su se potrebama zajednice i pojedinaca u datom društvenom kontekstu. Arheološki nalazi i etnografska istraživanja pokazuju da su mnoga tradicionalna društva živjela u oblicima zajedništva koji nisu bili formalno zakonski regulirani kao brak, ali su imali sve karakteristike blisko povezanih životnih partnera (Belaj, 2005., 339-365.). Primjerice, mnogi lovci-sakupljači su živjeli u zajednicama gdje su partneri dijelili resurse, brinuli se o potomstvu i zajedno donosili važne odluke za zajednicu. U današnjem društvu, koncept izvanbračnih zajednica doživljava evoluciju pod utjecajem promjena u pravnom, socijalnom i kulturnom okruženju. S jedne strane, raste prihvaćanje različitih oblika zajedništva izvan tradicionalnog braka. Osobe biraju živjeti zajedno bez formalnog vjenčanja iz različitih razloga kao što su osobni izbori, ekonomska razmatranja ili želja za fleksibilnošću (Aračić, Baloban, Nikodem, 2019., 331-353.). S druge strane, izvanbračne zajednice mogu biti izazovne zbog nedostatka pravnog priznanja i zaštite, posebno kada je riječ o pravima u slučaju razdvajanja ili smrti partnera. Ovakva situacija često dovodi do potrebe za prilagodbama u pravnom sustavu kako bi se osigurala adekvatna zaštita i priznanje prava partnera koji žive zajedno izvan braka. Tema izvanbračne zajednice i sudbene prakse u Hrvatskoj, posebno u kontekstu godine 1954., pruža uvid u razvoj pravnog pristupa i zaštite izvanbračnih partnera u kontekstu obiteljskog zakonodavstva. Prva važna točka je razumijevanje povijesnog okvira (Bodiroga-Vukobrat, et al., 2013., 156-170). Do 1974. godine, obiteljsko pravo u bivšoj Jugoslaviji bilo je centralizirano, što je ograničavalo autonomiju republika u donošenju vlastitih zakona. Nakon Ustavnih promjena 1974., Republike su dobile veću ovlast u kreiranju vlastitih obiteljsko pravnih propisa, što je utjecalo na rješavanje pravnih problema izvanbračne zajednice putem sudske prakse. Zakon o braku i porodičnim odnosima (u daljnjem tekstu: ZBPO) iz 1978.

godine predstavlja prekretnicu u zaštiti izvanbračnih partnera u Hrvatskoj (Aračić, Baloban, Nikodem, 2019., 331-353.). ZBPO pružio je osobama u izvanbračnoj zajednici jednaku imovinskopравnu zaštitu kao i osobama u braku. To uključuje pravo na uzdržavanje nakon prestanka izvanbračne zajednice i širenje pravnih učinaka braka na izvanbračnu zajednicu. Obiteljski zakon (u daljnjem u tekstu: ObZ) iz 1999. i 2003. godine dalje su razvijali pravnu regulativu izvanbračne zajednice u Hrvatskoj. Nastavili su proširivati pravne učinke braka na izvanbračne partnere, osiguravajući veću pravnu sigurnost i zaštitu za ove oblike obiteljskih zajednica (Lucić, 2020., 176-178.). Sudska praksa u periodu prije donošenja ovih pravnih propisa imala je ključnu ulogu u rješavanju pravnih problema nastalih pri raskidu izvanbračnih zajednica. Sudovi su, kroz svoje odluke, razvijali interpretacije i praksu koja je formirala temelje za kasniju zakonsku regulativu. Ovo je posebno bitno jer je omogućilo kontinuirano prilagođavanje pravne prakse novim društvenim normama i potrebama. Kroz godine, pravni pristup izvanbračnoj zajednici u Hrvatskoj je evoluirao od sporadičnih sudskih rješavanja problema do sveobuhvatnijih zakonskih rješenja koja su priznavala prava izvanbračnih partnera na jednak način kao i bračnih. Zakoni su promovirali veću pravnu sigurnost i pravnu zaštitu za sve oblike obiteljskih zajednica, bez obzira na formalni status. Nakon Drugog svjetskog rata, prostori bivše Jugoslavije suočavali su se s kompleksnim pitanjima imovinskih odnosa između izvanbračnih partnera. Sudska praksa u tim godinama često je odbijala zahtjeve izvanbračnih drugova za priznavanjem imovinskih prava nakon prestanka izvanbračne zajednice temeljeći se na stajalištima da izvanbračne zajednice nisu bile zakonito priznate (Alinčić, et al. 2004., 12-13.). Ova pravna perspektiva naglašavala je da država i društvo ne priznaju izvanbračne odnose te ih često označavala kao nedopuštene. Primjerice, Vrhovni sud Hrvatske je u svojoj obrazloženoj odluci naglasio da iz samog izvanbračnog odnosa ne proizlaze prava i obveze, čime je potvrdio stav da izvanbračni partneri nemaju pravo na imovinsku podjelu ili uzdržavanje nakon prestanka veze. Ovakav pravni pristup reflektirao je širi društveni kontekst i pravne norme koji su izbjegavali priznavanje izvanbračnih zajednica kao pravnih subjekata. Međutim, zbog sve češćeg ekonomskog iskorištavanja, osobito žena koje su često bile slabija strana u izvanbračnim odnosima, javljali su se zahtjevi za pravičnom naknadom za uloženi trud u obogaćivanju zajedničke imovine te potrebe za uzdržavanjem nakon prestanka veze (Winkler, 2019., 447-467.). Ovo je potaknulo promjene u pravnoj praksi te je 1954. godine Vrhovni sud Jugoslavije izdao Uputstvo o načinu rješavanja sporova u izvanbračnoj zajednici. Ovo uputstvo priznalo je postojanje izvanbračnih zajednica te je omogućilo sudovima da razmatraju pravičnu podjelu imovine i potrebu za uzdržavanjem, iako formalno priznavanje izvanbračnih zajednica

kao pravnih entiteta i dalje nije bilo zakonski uređeno na način kako je to bio slučaj s bračnim zajednicama. Ovaj korak prema priznavanju prava izvanbračnih partnera na imovinske odnose i uzdržavanje predstavljao je evoluciju u pravnom pristupu koji je počeo prepoznavati društvenu stvarnost i potrebu za zaštitom ekonomske pozicije slabije strane u izvanbračnim vezama. S vremenom, ovi pravni principi evoluirali su dalje kako su se društvene norme mijenjale pružajući veću zaštitu i pravnu sigurnost izvanbračnim partnerima u procesu razdvajanja. Izvanbračna zajednica, kao društveni fenomen, dugo je bila obuhvaćena nejasnim pravnim statusom u mnogim pravnim sustavima. Pitanja imovinskih prava izvanbračnih partnera posebno su kompleksna jer se odnose na pravično rješavanje imovinskih posljedica nakon prestanka takve veze. U mnogim pravnim sustavima, brak je tradicionalno bio jedini oblik priznate zajednice u kojoj su imovinska prava jasno regulirana. Međutim, s društvenim promjenama i sve većim brojem izvanbračnih zajednica, zakonodavci su se suočili s potrebom da pravno priznaju i reguliraju imovinska prava izvanbračnih partnera. U mnogim europskim zemljama, pristup rješavanju imovinskih pitanja izvanbračnih partnera razlikuje se, ali se sve više prepoznaje potreba za zaštitom ekonomski slabijeg partnera. Primjerice, u Njemačkoj i Austriji, sudovi su počeli primjenjivati opća pravna načela imovinskog prava kako bi riješili sporove između izvanbračnih partnera nakon prestanka njihove veze (Winkler, 2019., 447-467.). Ova pravna načela mogu uključivati pravo na naknadu za uloženi rad, pravo na naknadu za utrošene stvari u zajednici te pravo na naknadu za povećanje vrijednosti imovine partnera. U Republici Hrvatskoj, kao i u drugim zemljama sličnih pravnih sustava, razvoj pravnih pravila za izvanbračne zajednice odvijao se postupno. Sudska praksa pokazala je sve veće razumijevanje potrebe za zaštitom imovinskih interesa izvanbračnih partnera, što je potaknulo razmišljanje o reformi zakonodavstva. Primjera radi, Uputstvo iz 1954. godine u Hrvatskoj prepoznalo je određena prava izvanbračnim partnerima, no evolucija zakonodavstva k priznanju izvanbračne zajednice kao pravne kategorije znatno je promijenila pristup. Reforma zakonodavstva često uključuje definiranje izvanbračne zajednice kao specifične pravne kategorije s jasnim pravilima o imovinskim posljedicama njezinog prestanka. Ovaj pristup ne samo da pruža pravnu sigurnost izvanbračnim partnerima već i promiče pravično rješavanje imovinskih sporova, uzimajući u obzir doprinos svakog partnera zajednici. ZBPO iz 1978. godine u Jugoslaviji, iako sada zastario, predstavljao je značajan korak k priznavanju i reguliranju prava izvanbračnih zajednica. Članom 7. ovog Zakona, definirano je da izvanbračna zajednica stvara obvezu međusobnog uzdržavanja i druga imovinska prava i obaveze pod određenim zakonima i propisanim zakonom. Jedan od ključnih aspekata ZBPO-a bio je

utvrđivanje prava na uzdržavanje nakon prestanka izvanbračne zajednice (Lucić, 2020., 176-178.). Prema odredbama ZBPO-a, zahtjev za uzdržavanje nije se mogao podnijeti za vrijeme trajanja izvanbračne zajednice, već samo nakon njenog prestanka, i to u roku od godinu dana. Ovo je imalo za cilj osigurati da se prava i obaveze jasno reguliraju nakon što zajednica prestane. Pitanje trajanja izvanbračne zajednice igralo je ključnu ulogu u određivanju prava na uzdržavanje i imovinskih prava. Zakon nije precizno definirao trajanje izvanbračne zajednice, što je ostavljalo prostor za sudsku procjenu svakog individualnog slučaja. Sud je bio ovlašten da utvrdi je li postojala duža i stabilna izvanbračna zajednica koja bi opravdala primjenu imovinskopravnih prava kao što su dioba stečene imovine. Posebno značajan bio je član 293. ZBPO-a koji je propisivao da imovina stečena radom partnera u izvanbračnoj zajednici, ako je ta zajednica trajala duže vremena, smatra se zajedničkom imovinom. Ovaj član je odredio da se pri diobi te imovine primjenjuju odredbe o diobi zajedničke imovine bračnih drugova, čime se izvanbračnoj zajednici daje imovinskopravni režim sličan onom u braku (Belaj, 2005.121-137.). Međutim, ZBPO je, također, bio predmet kritika zbog nedovoljne preciznosti i nedostatka jasnoće u mnogim aspektima. Nedostatak precizne definicije trajanja izvanbračne zajednice, kao i kriterija za utvrđivanje njenog postojanja, ostavljao je prostor za različita tumačenja i moguće zloupotrebe. Također, ZBPO nije uvijek pratio društvene promjene i razvoj, posebno u kontekstu modernih oblika zajedničkog života. U kontekstu pravne regulative Republike Hrvatske, posebno važnu ulogu ima ZBPO, koji propisuje prava i obveze izvanbračnih partnera te način na koji se pravno regulira njihov imovinski status nakon prestanka te zajednice. ZBPO definira izvanbračnu zajednicu kao zajednicu života dviju osoba različitog spola koje nisu u braku, ali koje žive zajedno dulje vrijeme i ispunjavaju druge zakonom propisane uvjete. Bitno je napomenuti da ZBPO ne uzima u obzir bračni status osoba koje sudjeluju u izvanbračnoj zajednici s nekim drugim partnerom, što znači da formalno stanje braka s trećom osobom nije prepreka za utvrđivanje izvanbračne zajednice (Žnidaršič Skubic, 2017., 117-127.). Jedan od ključnih aspekata ZBPO-a odnosi se na imovinska prava izvanbračnih partnera nakon prestanka izvanbračne zajednice. Prema članku 7. ZBPO-a, imovina stečena tijekom trajanja izvanbračne zajednice smatra se zajedničkom imovinom partnera, osim ako se dokaže suprotno. Ovaj Zakon pruža osnovu za sudsku procjenu i podjelu imovine nakon razvrgnuća izvanbračne zajednice, uzimajući u obzir doprinos svakog partnera u stjecanju imovine tijekom zajedničkog života. U praksi je bilo situacija u kojima su niži stupanjski sudovi, zbog nepreciznog tumačenja ili nepotpunog razmatranja dokaza, odbijali utvrditi postojanje izvanbračne zajednice zbog toga što je jedan od partnera bio formalno u braku s trećom osobom. Međutim, na temelju revizije i

jasnog utvrđivanja činjeničnog stanja, viši sudovi su često donosili odluke kojima se potvrđuje postojanje izvanbračne zajednice te prava vezana uz nju, uključujući i imovinska prava nakon prestanka zajednice. Određivanje imovinskih prava izvanbračnih partnera prema ZBPO-u zahtijeva pažljivu analizu svih relevantnih činjenica i dokaza koji potvrđuju postojanje izvanbračne zajednice te doprinos svakog partnera u stjecanju imovine tijekom trajanja te zajednice. Bitno je da sudovi pravilno primjenjuju zakonske odredbe kako bi osigurali pravičnu podjelu imovine i zaštitili prava izvanbračnih partnera prema načelima pravičnosti i jednakosti. ObZ iz 2003. godine u Hrvatskoj uveo je odredbe koje reguliraju pravne učinke izvanbračnih zajednica. Ključna odredba, članak 3., odnosi se na izvanbračne zajednice neudane žene i neoženjenog muškarca koje traju najmanje tri godine ili kraće ako u njima postoji rođeno dijete. Pravni učinci izvanbračne zajednice u ovom kontekstu odnose se isključivo na slobodan bračni status osoba, što znači da ni jedan od partnera nije istovremeno u braku s drugom osobom. Bitno je istaknuti da je zaštita izvanbračnog partnera nakon prestanka zajednice uvedena i u smislu prava na uzdržavanje. Pretpostavka da osoba koja traži uzdržavanje "ne živi u drugoj izvanbračnoj zajednici" izostavljena je, što znači da čak i ako partner živi s drugom osobom u izvanbračnoj zajednici, to neće biti prepreka za ostvarivanje prava na uzdržavanje. Što se tiče uzdržavanja, izvanbračni partner može imati pravo na uzdržavanje samo ako je izvanbračna zajednica trajala više od tri godine ili ako je u njoj rođeno dijete. U takvim slučajevima, nije bitno koliko dugo je izvanbračna zajednica trajala, već je bitno postojanje zajednice u trenutku traženja uzdržavanja. Dodatno, postoji rok od šest mjeseci nakon prestanka izvanbračne zajednice u kojem se može podnijeti tužba za uzdržavanje. Ovaj rok je važan jer ograničava vrijeme u kojem se pravo na uzdržavanje može ostvariti nakon prestanka zajednice. ObZ 2003. uspostavlja pravni okvir koji štiti prava osoba u izvanbračnim zajednicama, uključujući pravo na uzdržavanje te regulira specifičnosti vezane za trajanje i prestanak takvih zajednica. Ove odredbe imaju za cilj osigurati pravičnost i zaštitu izvanbračnih partnera i djece rođene u takvim zajednicama u skladu s promjenama u društvenim normama i potrebama. Izvanbračna zajednica, kao oblik suživota između žene i muškarca bez formalnog sklapanja braka, prema ObZ-u 2003., nosi sa sobom niz specifičnih pravnih implikacija koje se razlikuju od onih koje vrijede za bračne drugove (Volenik, Kokorić, Laklija, 2021., 97-111.). Prvo, u izvanbračnoj zajednici ne postoji automatsko pravo na uzdržavanje ili sudska zaštita između partnera (članak 54.). Ovo znači da partneri mogu dokazivati prestanak izvanbračne zajednice u sudskom postupku, s obzirom na njezin neformalni karakter (članak 54.). Dalje, pravo na uzdržavanje izvanbračnog druga može biti ograničeno ako bi njegovo ostvarivanje predstavljalo nepravdu

za drugog partnera (članak 55.). Sud može odbiti zahtjev za uzdržavanje na temelju ovog principa (Žnidaršič Skubic, 2017., 117-127.). Pravo na uzdržavanje traje godinu dana od podnošenja tužbe, a može prestati ako izvanbračni drug sklopi brak, osnuje drugu izvanbračnu zajednicu ili ako postane nedostojan tog prava (članak 56., 57.). Za oca izvanbračnog djeteta, zakon obvezuje da uzdržava majku godinu dana od rođenja djeteta, ako majka nema dovoljno sredstava za život (članak 57.). Ova obveza postoji bez obzira na to jesu li roditelji živjeli u izvanbračnoj zajednici, bitno je samo da je očinstvo djetetu utvrđeno na zakonski propisan način (članak 58.). Troškovi poroda izvanbračnog djeteta podmiruju se zajednički od strane majke i oca, u skladu s njihovim financijskim mogućnostima (članak 59.). Što se tiče imovinskih odnosa između izvanbračnih drugova, postoje pravila koja reguliraju stečevinu izvanbračnih drugova (članak 61.). Ovi imovinski učinci primjenjuju se samo ako su ispunjene određene pretpostavke, kao što su one definirane člankom 3. Zakona o imovinskim odnosima bračnih drugova (članak 61.). ObZ 2003. jasno uređuje pravne aspekte izvanbračnih zajednica, pružajući određena prava i obveze koje se razlikuju od onih u braku. ObZ pruža okvir koji štiti interese i daje smjernice za rješavanje sporova koji se mogu pojaviti u kontekstu izvanbračne zajednice.

4. IZVANBRAČNA ZAJEDNICA U NOVOM HRVATSKOM ZAKONODAVSTVU

Glavna razlika između izvanbračne i bračne zajednice leži u njezinoj neformalnosti. Dok bračna zajednica proizlazi iz formalnog akta sklapanja braka, izvanbračna zajednica nastaje spontano i bez formalnih procedura. Međutim, unatoč svojoj neformalnosti, izvanbračna zajednica uživa značajnu pravnu zaštitu u hrvatskom pravnom sustavu. Jedan od ključnih izazova u pravnom reguliranju izvanbračne zajednice je nedostatak jednoobraznosti u pravnim propisima. Sudovima je, stoga, prepušteno da utvrditi postojanje izvanbračne zajednice te da procijeniti jesu li ispunjeni uvjeti za njenu zakonsku zaštitu. Ovo može dovesti do pravne nesigurnosti i nejednakog tretmana izvanbračnih drugova pred zakonom jer se mogu susresti s situacijama gdje ispunjavaju uvjete za prava i obveze prema jednom zakonu, ali ne i prema drugom (Aračić, Baloban, Nikodem, 2019.). Takva pravna neujednačenost može biti izazovna za sve strane uključene u izvanbračnu zajednicu jer može rezultirati nedostatkom jasnoće i predvidljivosti u pravnim posljedicama njihove veze. Stoga je bitno da zakonodavstvo kontinuirano prilagođava i usklađuje propise kako bi se osigurala pravična i jednaka pravna zaštita za sve oblike životnih zajednica, uključujući i izvanbračne. ObZ iz 1998. godine ključan je dokument koji regulira mnoga pitanja vezana za obiteljske odnose u Hrvatskoj (Bačurin, 2022., 113-119.). Jedno od važnih područja koje ObZ uređuje jest pravo na uzdržavanje između članova obitelji, uključujući i situacije izvanbračnih zajednica i izvanbračno rođene djece. Pravo na uzdržavanje između izvanbračnih drugova uređeno je tako da partner koji ispunjava određene uvjete ima pravo na uzdržavanje od drugog partnera nakon prestanka izvanbračne zajednice koja je trajala dulje vrijeme. Ova pravila jasno definiraju pretpostavke za ostvarivanje tog prava, kao što su uvjeti iz članka 3. i 221. ObZ-a iz 1998. Što se tiče uzdržavanja majke izvanbračno rođenog djeteta, ObZ predviđa da otac djeteta ima obvezu uzdržavati majku ako ona skrbi za dijete, a nema dovoljno sredstava za život (Belaj, 2005., 339-365.). Ova odredba je važna jer štiti majku i omogućava joj financijsku podršku u situacijama kada je to potrebno za njeno i djetetovo blagostanje. Dodatno, ObZ 1998. regulira i troškove koji proizlaze iz trudnoće i porođaja izvanbračnog djeteta. Prema članku 266. ObZ-a roditelji su dužni podmiriti ove troškove u skladu sa svojim imovinskim mogućnostima, što osigurava da oba roditelja snose odgovornost prema djetetu i jedno prema drugome (Šimović, 2011., 257-289.). Bitno je napomenuti da ObZ pruža jasne rokove i procedure za podnošenje tužbi za uzdržavanje, čime se osigurava pravna sigurnost i zaštita za sve uključene strane. Na primjer, tužba za uzdržavanje

između izvanbračnih partnera može se podnijeti u roku od šest mjeseci nakon prestanka izvanbračne zajednice, što osigurava da se prava stranaka poštuju u odgovarajućem vremenskom okviru. Donošenjem ObZ-a iz 1998. godine Zakon je proširio pravne učinke izvanbračnih zajednica, tretirajući ih na način sličan bračnim imovinskim odnosima. Ključne odredbe, kao što je članak 262., omogućile su izvanbračnim drugovima reguliranje svojih imovinskih odnosa ugovorom, pružajući im određenu sigurnost i zaštitu (Bačurin, 2022., 113-119.).

Bitno je istaknuti kako izvanbračna zajednica prema hrvatskom zakonodavstvu nije jednaka bračnoj zajednici. Odluka zakonodavca da izvanbračnu zajednicu definira kao zajednicu s isključivo slobodnim bračnim statusom rezultat je potrebe za jasnom razlikom između ta dva oblika zajednice. Dok se bračni drugovi obvezuju na uzdržavanje, situacija je složenija kada je riječ o izvanbračnim drugovima. Imovinski odnosi između izvanbračnih drugova mogu se regulirati ugovorom, ali primjena odredaba zakona o uzdržavanju zahtijeva posebnu pažnju. Sudska praksa često se suočavala sa situacijama gdje je bilo potrebno istovremeno obvezati na uzdržavanje i bračnog i izvanbračnog druga. Ovo je posebno osjetljivo područje jer zahtijeva ravnotežu između pravičnosti prema oba partnera i zaštite njihovih prava prema specifičnim okolnostima slučaja. Hrvatsko pravo napreduje u prilagodbi novim društvenim normama i promjenama u načinima života. Izvanbračne zajednice kao fenomen sve su prisutnije u suvremenom društvu te je, stoga, bitno da zakonodavstvo pruži odgovarajuću pravnu sigurnost i zaštitu svim stranama u takvim zajednicama. Pravna regulativa o imovinskim odnosima i uzdržavanju nastoji uskladiti tradicionalne norme s novim društvenim stvarnostima, osiguravajući pravednost i poštovanje prava svih građana.

4.1. Pojmovno definiranje izvanbračne zajednice

Izvanbračna zajednica, prema članku 11. stavku 1. ObZ-a iz 2015. godine, definira se kao životna zajednica neudane žene i neoženjenog muškarca koja traje najmanje tri godine, ili kraće ako u njoj postoji zajedničko dijete ili ako partneri sklope brak. Ova zakonska definicija postavlja četiri osnovne pretpostavke koje moraju biti ispunjene kako bi izvanbračna zajednica proizvela pravne učinke (Frei Bingula, et al. 2020., 3-13.). Prva pretpostavka je postojanje životne zajednice. To znači da neudana žena i neoženjen muškarac žive zajedno u zajedničkom domaćinstvu, dijeleći svoje živote i resurse kao par. Druga pretpostavka je prisutnost muškarca i žene kao partnera. Ova pretpostavka implicira da partneri u izvanbračnoj zajednici moraju biti suprotnog spola, dakle muškarac i žena. Treća pretpostavka je da su partneri slobodni od

bračnog statusa, odnosno nisu u braku. Izvanbračna zajednica može postojati samo ako nijedan od partnera nije zakonski vezan brakom s drugom osobom. Četvrta pretpostavka je da zajednica traje najmanje tri godine. Ova vremenska komponenta može biti skraćena ako u izvanbračnoj zajednici postoji zajedničko dijete ili ako se partneri odluče vjenčati (Lucić, 2020., 134-135.). Zajednica može biti priznata i ako traje kraće vrijeme, pod uvjetom da tijekom nje bude rođeno zajedničko dijete ili ako se nakon prekida nastavi sklapanjem braka. Iako izvanbračna zajednica nema formalni karakter bračne zajednice, ima značajne osobne i imovinske učinke koji se reguliraju ObZ-om. Prema ObZ-u, pravni učinci izvanbračne zajednice proizlaze samo ako su sve ove pretpostavke ispunjene. To znači ako par želi da njihova izvanbračna veza ima pravne posljedice, poput prava na imovinu ili nasljedstvo, moraju se pridržavati gore navedenih zakonskih zahtjeva.

Izvanbračna zajednica kao institut u hrvatskom pravu pruža određene zaštitne mehanizme i prava parovima koji žive zajedno, ali nisu formalno vjenčani. Međutim, kako bi ta zaštita bila osigurana, ključno je poštivanje propisanih zakonskih uvjeta. Njihov nastanak i prestanak nisu definirani zakonom na način kao što je to slučaj s brakom, što čini bitnu razliku u pravnom tretmanu i priznavanju. Bitno je istaknuti da izvanbračna zajednica nema jasno definirane elemente koje bi zakonodavac precizno propisao kao dokaz njezinog postojanja. Neformalnost otvara niz pitanja, posebno u kontekstu dokazivanja "*animusa*" ili namjere da se živi kao izvanbračni partneri (Winkler, 2019., 447-467.). Za razliku od braka, gdje se namjera za životnim partnerstvom pretpostavlja sklapanjem samog braka, izvanbračna zajednica zahtijeva da se takva namjera izričito dokaže. Emotivna, imovinska ili seksualna povezanost među partnerima različitog spola nije dovoljna sama po sebi da bi se zaključilo da postoji izvanbračna zajednica. Navedena povezanost može postojati iz različitih motiva i pravnih osnova te ne nužno implicira namjeru trajnog života zajedno (Žnidaršić Skubic, 2017., 117-127.). Zajedničko stanovanje ili dijeljenje adrese nije dovoljan dokaz jer može biti posljedica ekonomskih okolnosti ili drugih faktora, a ne nužno namjere za zajedničkim životom. Sudovi koji odlučuju o postojanju izvanbračnih zajednica obično razmatraju niz čimbenika kako bi utvrdili postojanje životne zajednice. To uključuje sličnosti poput zajedničkog života na istoj adresi, imovinske povezanosti, emocionalne i seksualne veze, zajedničkih putovanja, prijatelja te upoznavanja s rodbinom i slično. No, ovi faktori su uvijek podložni procjeni suca koji mora utvrditi je li postojala dovoljno jaka namjera i stvarna praksa zajedničkog života da bi se smatralo da je izvanbračna zajednica zaista postojala (Bodiroga-Vukobrat, et al., 2013., 156-170.). Zbog nedostatka zakonskog okvira i preciznih smjernica, dokazivanje izvanbračne

zajednice često predstavlja izazov za stranke i sudove. Razlike između braka i izvanbračne zajednice u pravnom tretmanu jasno pokazuju važnost formalnosti braka u pravnom sustavu, dok istovremeno ostavljaju izvanbračne partnere u pravnom vakuumu gdje se njihovi odnosi često tretiraju manje zaštićeno i priznato u zakonu. U suvremenom pravnom okviru, pitanje priznavanja izvanbračnih zajednica predstavlja kompleksnu i često kontroverznu temu. Nedostatak jednoznačnosti u sudskoj praksi oko utvrđivanja postojanja izvanbračne zajednice, posebno u kontekstu adrese stanovanja partnera, izaziva različite interpretacije i rezultate u sudskim odlukama (Volenik, Kokorić, Laklija, 2021., 97-111.).

Postojanje izvanbračne zajednice obično se temelji na nizu čimbenika koji dokazuju da su partneri živjeli zajedno izvan braka te da su imali trajnu i stabilnu emocionalnu i materijalnu vezu. Tradicionalno, jedan od ključnih elemenata bio je zajedničko stanovanje na istoj adresi. Međutim, kako se društvo mijenja i oblici zajedničkog života postaju raznolikiji, sudovi su suočeni s izazovom tumačenja ovih kriterija. U praksi, neki sudovi smatraju da je zajedničko stanovanje presudno za priznavanje izvanbračne zajednice. To znači da ako partneri nisu dijelili istu adresu, sud može odbiti tužbeni zahtjev za priznavanje zajednice, čak i ako postoji dokaz emocionalne, financijske ili druge vrste veze (Winkler, 2019., 447-467.). Ova stroga interpretacija može rezultirati situacijama gdje se izvanbračna zajednica formalno ne priznaje zbog nedostatka jednog kriterija. S druge strane, postoje i sudski slučajevi gdje su partneri uspješno dokazali postojanje izvanbračne zajednice unatoč tome što nisu živjeli na istoj adresi. Ovdje su sudovi vjerojatno uzeli u obzir širi spektar faktora kao što su zajednička financijska sredstva, zajednički poslovni interesi, zajedničke obveze i slično, koji ukazuju na trajnu i stabilnu vezu između partnera (Volenik, Kokorić, Laklija, 2021., 97-111.). Ova situacija ilustrira nedosljednosti u praksi i potrebu za jasnim smjernicama ili zakonskim odredbama koje bi preciznije definirale kriterije za priznavanje izvanbračnih zajednica. Također, postavlja pitanje kako zakon treba regulirati neformalne zajednice istog spola, s obzirom na pretpostavku heteroseksualne prirode izvanbračne zajednice u većini pravnih sustava. Izazov priznavanja izvanbračnih zajednica u sudskoj praksi zahtijeva balansiranje između zaštite prava partnera koji žive izvan braka i očuvanja pravnih standarda i jasnoće u sudskim odlukama. Moguće je da će daljnji razvoj pravnog okvira i sudskih smjernica doprinijeti većoj dosljednosti i pravnoj sigurnosti u ovom području.

Hrvatski zakonodavac je postavio jasnu pretpostavku slobode od bračnog statusa, tj. da niti jedan od partnera u izvanbračnoj zajednici ne smije biti u postojećem braku (Alinčić, et al. 2004., 355-360.). Navedena pretpostavka odražava temeljno načelo da brak i izvanbračna

zajednica trebaju biti odvojeni entiteti u pravnom smislu. No, unatoč toj distinkciji, zakonodavac je prepoznao sličnosti između izvanbračnih odnosa i obiteljskih odnosa u braku te je stavio sadržaj ispred forme, proširujući sve učinke braka na izvanbračne zajednice. Ovim pristupom omogućuje se pravna zaštita osoba koje žive u dugotrajnim izvanbračnim zajednicama i imaju zajedničku djecu, iako formalno nisu u braku. Međutim, postoji značajan pravni izazov kada je jedna osoba iz izvanbračne zajednice formalno u braku s drugom osobom. U takvim situacijama, forma postaje prepreka za pravnu zaštitu izvanbračne zajednice. Primjerice, osobe koje uživaju obiteljske odnose dvadeset godina i imaju zajedničku djecu, ali je jedna od njih formalno u braku s osobom s kojom ne ostvaruje kontakte, suočavaju se s pravnim problemima zbog postojanja formalnog braka (Bačurin, 2022., 113-119.). Primjer iz sudske prakse pokazuje da, unatoč dugotrajnoj vezi i zajedničkom življenju, pravni učinci izvanbračne zajednice ne mogu biti priznati ako je jedna od osoba formalno u braku. U slučaju kada je tužitelj, iako u braku sa sada pokojnom suprugom, održavao vezu s tuženicom, sud je zaključio da nisu ostvarene zakonske pretpostavke za priznavanje izvanbračne zajednice. Kao rezultat, stvari stečene u toj vezi nisu smatrane zajedničkom imovinom stranaka. Ovaj primjer ukazuje na dosljednost sudske prakse u nepriznavanju pravnih učinaka izvanbračnih zajednica kada jedna od osoba živi u braku. Iako sudska praksa priznaje kompleksnost ljudskih odnosa i postojanje više izvanbračnih zajednica paralelno s formalnim brakom, pravni okvir ostaje strogo vezan za formalne aspekte bračnog statusa. Zakonodavac je postavio vremenski prag od tri godine kako bi pravno zaštitio stabilnije i trajnije zajednice. Pretpostavka je da će zajednice koje traju duže od tri godine vjerojatno biti stabilnije i samim tim zaslužuju veću pravnu zaštitu (Aračić, Baloban, Nikodem, 2019., 331-353.). Ovaj prag ima za cilj smanjiti pravnu nesigurnost i zloupotrebe koje bi mogle proizaći iz prekratkih i nestabilnih zajednica. Međutim, jedan od problema s ovom odredbom je nemogućnost preciznog utvrđivanja početka zajednice. Izvanbračne zajednice često nemaju formalan datum početka kao što to imaju bračne zajednice, što može dovesti do pravne nesigurnosti.

Na primjer, zajednica koja traje dvije godine i jedanaest mjeseci ne bi imala pravne učinke, što otvara mogućnost zloupotrebe. Strana kojoj nije u interesu da zajednica stekne pravne učinke mogla bi prekinuti zajednicu prije isteka tri godine, čime bi se izbjegla pravna odgovornost i zaštita (Belaj, 2005., 339-365.). U slučaju rođenja zajedničkog djeteta, zakonodavac je predvidio iznimku od pravila o trajanju zajednice. Ako se rodi zajedničko dijete izvanbračnih partnera, zajednica automatski stječe pravne učinke bez obzira na vremenski uvjet od tri godine. Ova odredba temelji se na pretpostavci da rođenje djeteta ukazuje na trajniju i

stabilniju zajednicu koja zaslužuje pravnu zaštitu. Na taj način, zakonodavac nastoji zaštititi prava djeteta i osigurati mu stabilno obiteljsko okruženje. Pravo na poštovanje obiteljskog života, koje se temelji na stvarnom postojanju zajednice, zaštićeno je i na međunarodnoj razini. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda priznaje pravo na obiteljski život i pruža mu zaštitu. Prema ovoj Konvenciji, države članice dužne su osigurati zaštitu obiteljskog života svih svojih građana, uključujući i one u izvanbračnim zajednicama. Rođenje djeteta se obično smatra jasnim pokazateljem postojanja izvanbračne zajednice. Ali ovakvo priznavanje može predstavljati određene izazove i potencijalne opasnosti, posebno kada su u pitanju zajednice koje nisu stabilne i trajne. Na primjer, može se dogoditi da izvanbračna zajednica prestane postojati ubrzo nakon rođenja djeteta, kao što je slučaj kada zajednica prestane mjesec dana nakon rođenja djeteta (Šimović, 2011., 257-289.). U današnje vrijeme, sve je veći broj djece rođene izvan braka čiji roditelji ne žive i nisu nikada živjeli u izvanbračnoj zajednici. U ovim situacijama, ne postoji opasnost da bi se netko mogao pozvati na postojanje izvanbračne zajednice jer nema zajedničkog obiteljskog života. Gdje nema zajedništva kao obiteljskog života, nema niti izvanbračne zajednice. Ovo razlikovanje je ključno jer se temelji na stvarnoj prisutnosti zajedničkog života i međusobne podrške koja karakterizira obiteljsku zajednicu. Unatoč ovim iznimkama, rođenje zajedničkog djeteta u većini slučajeva upućuje na postojanje životne zajednice nalik obitelji, a samim time i izvanbračne zajednice. Ova pretpostavka temelji se na ideji da zajedničko dijete predstavlja simbol i rezultat zajedničkog života dvoje ljudi, čak i ako njihova zajednica nije formalizirana brakom (Lucić, 2020., 131-144.). Pravni sustav često prepoznaje ovu dinamiku i pruža određene zaštite i priznanja izvanbračnim zajednicama koje uključuju djecu.

Jedna od zakonskih novina koja se odnosi na izvanbračne zajednice jest priznavanje zajednica koje su nastavljene sklapanjem braka, čak i ako su trajale kraće od tri godine. Ova promjena u zakonu uvedena je zbog sve češćih slučajeva gdje muškarac i žena odlučuju sklopiti brak nakon što su živjeli u izvanbračnoj zajednici. U takvim slučajevima, vrijeme provedeno u izvanbračnoj zajednici uračunava se zajedno s vremenom provedenim u braku. Ovaj pristup omogućuje kontinuitet i pravnu zaštitu za sve vrijeme zajedničkog života, bilo ono prije ili poslije sklapanja braka (Lucić, 2015., 101-132.). Pravna novina koja se pojavila pod utjecajem stajališta Vrhovnog suda u jednoj specifičnoj odluci unijela je značajne promjene u shvaćanju i reguliranju izvanbračnih zajednica koje postanu bračne prije isteka tri godine zajedničkog života. Ovo pravno stajalište naglašava važnost kontinuiteta zajednice u kontekstu pravne zaštite i statusa pojedinaca koji žive u izvanbračnoj zajednici. Prema odluci Vrhovnog suda,

treba uzeti u obzir pitanje kontinuiteta zajednice kada osobe koje žive izvan bračne zajednice sklope brak prije isteka tri godine zajedničkog života (Žnidaršič Skubic, 2017., 117-127.). Ova odluka temelji se na pretpostavci da se zajednica poboljšava prelaskom iz izvanbračne u bračnu zajednicu, čime se dobiva viši pravni status. Međutim, iz ovog stajališta proizlazi paradoks koji otkriva određenu kontradiktornost u pravnoj zaštiti. Naime, prema ovom stajalištu, pravnu zaštitu ne uživaju zajednice koje nisu brakovi, a traju dvije godine i jedanaest mjeseci. Nasuprot tome, zajednice koje traju samo dva mjeseca, ali su nastavljene sklapanjem braka, uživaju pravnu zaštitu. Ova kontradiktornost ukazuje na nedosljednost u pravnom sustavu koji bi trebao osigurati pravednu zaštitu za sve oblike zajednica, neovisno o formalnom statusu. U ovom kontekstu, dolazi do nesklada između trajanja veze i pravne zaštite. Dok se s jedne strane odredba za priznavanje pravnih učinaka temelji na dugotrajnosti odnosa s minimalnim trajanjem od tri godine, s druge strane se priznaje i kratkotrajnost izvanbračne zajednice ako je nastavljena sklapanjem braka u ukupnom trajanju od svega nekoliko mjeseci. Ova situacija otvara pitanje pravednosti i dosljednosti u primjeni zakona te potrebu za temeljitom analizom i revizijom postojećih pravnih okvira. Analizirajući ovo pitanje, valja se zapitati kakve poruke zakonodavstvo šalje građanima. Ukoliko Zakon predviđa da samo formalizirani brak može uživati pravnu zaštitu, čak i ako je prethodna izvanbračna zajednica bila kratkotrajna, stvara se dojam da zakonodavstvo favorizira formalizaciju odnosa nauštrb stvarnog trajanja i kvalitete zajednice (Alinčić, et al. 2004., 355-360.). Ovo može imati dalekosežne posljedice na društveno shvaćanje važnosti formalnih brakova i poticanje ljudi da sklapaju brakove radi pravne zaštite, a ne nužno zbog osobnog uvjerenja i želje. Dalje, ova pravna novina i kontradiktornost u Zakonu mogu imati implikacije na sudske postupke i donošenje odluka u budućnosti. Sudovi će se suočiti s izazovom interpretacije i primjene Zakona u slučajevima gdje izvanbračne zajednice nisu trajale tri godine, ali su ipak evoluirale u bračne zajednice. Potrebno je osigurati dosljednu primjenu Zakona koja će priznati stvarnu prirodu i trajanje odnosa, bez obzira na formalni status.

4.2. Pravna regulativa obiteljsko pravnih odnosa

U Ustavu Republike Hrvatske (Ustav Republike Hrvatske, NN 85/2010) prepoznaju se tri ključna obiteljsko pravna i društvena odnosa: brak, izvanbračna zajednica i obitelj. Ustav na načelnoj razini određuje kako je uređenje tih odnosa prepušteno zakonodavcu. To znači da će sve detalje o tim pravnim institutima, kao što su uvjeti za nastanak, pravne posljedice njihovog

postojanja, načini prestanka i pravne posljedice prestanka, detaljno urediti zakoni (Žnidaršič Skubic, 2017., 117-127.). Brak kao pravna institucija ima svoje specifičnosti i pravne učinke koje propisuje ObZ. U Republici Hrvatskoj brak je reguliran Ustavom te nizom zakonskih odredbi koje uređuju uvjete sklapanja braka, pravne posljedice braka za bračne drugove i njihovu imovinu te načine i uvjete za razvod braka.

Izvanbračna zajednica predstavlja oblik zajednice života koji nije formalno zakonski reguliran kao brak, ali koji, također, može imati određene pravne posljedice, posebice u pogledu imovinskih odnosa i prava na nasljedstvo. Prema Ustavnim odredbama Republike Hrvatske, pravni odnosi u izvanbračnoj zajednici, također, moraju biti regulirani zakonom, kako bi se osiguralo pravno priznanje i zaštita osoba koje žive u takvoj zajednici. Obitelj, kao treći obiteljsko-pravni odnos prema Ustavnom uređenju, obuhvaća šire društveno zajedništvo u kojem se ostvaruju različiti oblici međusobnih odnosa i prava. Zakoni Republike Hrvatske detaljno reguliraju pravne odnose unutar obitelji, uključujući prava roditelja i djece, nasljedna prava, skrbništvo nad maloljetnom djecom te druge aspekte obiteljskog života.

4.3. Obilježja i podijele izvanbračne zajednice

Koncept izvanbračnih zajednica i njihov pravni status izazivaju značajnu pažnju u suvremenom društvu, posebice u kontekstu različitih pravnih sustava koji se odnose na priznavanje i reguliranje takvih veza. Izvanbračne zajednice predstavljaju osobni izbor pojedinaca da zajedno žive i dijele životne aspekte, bez formalnog sklapanja braka. Ovi oblici zajedništva su se počeli intenzivnije oblikovati u drugoj polovici prošlog stoljeća kada su društvene norme i pravni okviri počeli prepoznavati potrebu za njihovim priznavanjem ili reguliranjem (Winkler, 2019., 447-467.).

Pravno gledano, izvanbračne zajednice mogu se podijeliti na nekoliko kategorija koje odražavaju njihov pravni status i društveni kontekst. Prva razdioba je između "punovažnih" i „nepunovažnih“ izvanbračnih zajednica. Punovažne izvanbračne zajednice imaju sve pravne učinke koji se priznaju u određenom pravnom sustavu, uključujući imovinska prava, prava nasljeđivanja, i druge oblike pravnih zaštita (Lucić, 2020., 129-135.). S druge strane, nepunovažne izvanbračne zajednice imaju ograničene ili djelomične pravne učinke, što može rezultirati manjom pravnom sigurnošću za partnere u takvim vezama. Druga važna podjela je između „slobodnih“ i „neslobodnih“ izvanbračnih zajednica. Slobodne izvanbračne zajednice su one u koje partneri ulaze iz osobnog izbora, bez pravnih prepreka za sklapanje braka. To

znači da su njihovi odnosi rezultat slobodne volje i životnog izbora te nemaju pravne zapreke za sklopiti valjani brak (Winkler, 2019., 447-467.). Nasuprot tome, neslobodne izvanbračne zajednice su one u kojima postoji pravna prepreka za sklapanje braka, bilo da je riječ o pravnim zaprekama ili drugim ograničavajućim čimbenicima, poput prethodnog braka ili drugih zakonskih uvjeta. Treća podjela izvanbračnih zajednica odnosi se na njihov pravni status kao „zakonskih“ ili „nezakonskih“. Zakonske izvanbračne zajednice su one koje su regulirane određenim pravnim normama i propisima što može varirati ovisno o državi ili pravnom sustavu. Ovi oblici zajedništva imaju jasno definirane pravne aspekte i pravnu zaštitu koja se priznaje u zakonodavstvu (Šimović, 2011., 257-289.). Nasuprot tome, nezakonske izvanbračne zajednice su izvan okvira zakonske regulative i mogu imati samo ograničene pravne učinke, što znači da partneri u takvim vezama možda nemaju istu razinu pravne sigurnosti ili zaštite kao u zakonski reguliranim oblicima. Moderni pristup reguliranju izvanbračnih zajednica na pravno-teorijskoj razini također razlikuje "de facto" izvanbračne zajednice od registriranih zajednica. "De facto" izvanbračne zajednice su one koje se temelje na činjeničnom stanju zajedničkog života partnera bez formalnog registriranja ili ceremonije. S druge strane, registrirane zajednice su formalno priznati oblici izvanbračnih zajednica koji se reguliraju kroz poseban pravni status, pružajući partnerima određena prava i obveze slične onima u braku (Volenik, Kokorić, Laklija, 2021., 97-111.). Potreba za pravnim reguliranjem odražava duboku potrebu za pravnom sigurnošću u društvu.

Pravni okviri koji definiraju instituciju braka i izvanbračne zajednice imaju značajne implikacije na način na koji društvo regulira interpersonalne odnose i štiti interese njegovih članova. Dok je brak tradicionalno prepoznat kao pravni institut koji formalizira i štiti zajednicu između muškarca i žene, izvanbračna zajednica se sve više prepoznaje kao oblik partnerskog odnosa koji nije formalno zakonski definiran (Šimović, 2011., 257-289.). Pokušaji približavanja izvanbračne zajednice braku putem njezine registracije i izjednačavanja učinaka s bračnim odnosom često izazivaju raspravu zbog inherentnih razlika između ta dva koncepta. Ključna karakteristika izvanbračne zajednice je njezina neformalnost i otpor prema institucionalizaciji koju nudi brak. To je često odraz želje partnera za fleksibilnošću i autonomijom u njihovom zajedničkom životu, bez formalnih obveza ili pravnih implikacija. Međutim, zahtjev za registracijom izvanbračne zajednice proizlazi iz pravne nesigurnosti koja može nastati zbog nedostatka formalnog priznanja (Bodiroga-Vukobrat, et al., 2013., 156-170.). Takva registracija može olakšati dokazivanje trajanja i prestanka veze te osigurati određene pravne zaštite i beneficije za partnere u slučaju razdvajanja ili smrti jednog od njih. Kada

izvanbračna zajednica postigne jednake pravne učinke kao i brak, postavlja se pitanje svrhovitosti održavanja dvaju sličnih instituta koji se razlikuju samo po jednoj bitnoj karakteristici; formalnoj formi. Brak pruža stabilnost i pravnu sigurnost koja može nedostajati u neformalnim izvanbračnim zajednicama. Ovakav pravni pristup može biti odraz potrebe društva da prilagodi svoje zakone promjenama u načinu života i vrijednostima koje zajednice prihvaćaju. Izvanbračne zajednice i brak imaju mnoge sličnosti u smislu zadovoljavanja životnih potreba odraslih osoba, bez obzira na spol, ali se razlikuju prvenstveno u pravnoj prirodi njihovog osnivanja i prestanka. Zakonodavstva se razlikuju po pitanju učinaka koji se javljaju pri osnivanju i prestanku braka ili izvanbračne zajednice, što može stvoriti pravnu i administrativnu kompleksnost ovisno o jurisdikciji i zakonodavstvu koje se primjenjuje (Lucić, 2015., 101-132.). Prilagođavanje pravnih okvira kako bi se bolje odrazile raznolike obiteljske strukture i životni obrasci modernog društva zahtijeva pažljivu ravnotežu između pravne sigurnosti i poštivanja osobnih sloboda i autonomije. To je dinamičan proces koji odražava promjene u društvenim normama i vrijednostima te se nastavlja prilagođavati kako bi se zadovoljile potrebe različitih zajednica i pojedinaca u širem kontekstu pravde i jednakosti.

5. UREĐENJE PRAVNIH ODNOSA U IZVANBRAČNOJ ZAJEDNICI

Izvanbračna zajednica u hrvatskom pravnom sustavu, kao što je regulirano ObZ-om iz 2015. godine, ima specifične imovinske i osobne učinke slične onima koji proizlaze iz bračne zajednice. Prema članku 11., stavku 2. ObZ-a, izvanbračna zajednica koja ispunjava zakonske pretpostavke, stvara osobne i imovinske učinke jednake bračnoj zajednici, a na nju se primjenjuju odredbe ObZ-a koje se odnose na osobne i imovinske odnose bračnih drugova (Frei Bingula, et al. 2020., 3-13.). Imovinski odnosi između izvanbračnih drugova slični su onima između bračnih drugova, što znači da izvanbračni drugovi mogu posjedovati vlastitu imovinu i bračnu stečevinu. Vlastita imovina je imovina koju su izvanbračni drugovi posjedovali prije početka izvanbračne zajednice, kao i imovina stečena na pravnoj osnovi različitoj od rada i autorskog djela. S druge strane, bračna stečevina uključuje imovinu stečenu radom tijekom trajanja izvanbračne zajednice, kao i imovinu koja proizlazi iz te imovine. Zakon jasno definira pravila upravljanja bračnom stečevinom i njezinog razvrgnuća. Pravila o suvlasništvu u jednakim dijelovima, dugovima prema trećim osobama, učincima upisa u zemljišne knjige i javne zapisnike, kao i o dobicima od igara na sreću te imovinskim koristima od autorskih prava, primjenjuju se i na izvanbračne drugove. Ovo osigurava pravnu sigurnost i jasnoću u slučaju raspada izvanbračne zajednice, omogućujući pravednu podjelu imovine stečene tijekom trajanja zajednice (Bačurin, 2022., 113-119.). Međutim, zakonodavac nije eksplicitno odgovorio na pitanje retroaktivnog djelovanja učinaka izvanbračne zajednice. Iako ObZ ne nudi jasan odgovor, podrazumijeva se da na početku zajedničkog života neka imovina može biti vlastita, dok nakon proteka roka od tri godine postaje bračna stečevina. Ova pretpostavka osigurava da izvanbračni drugovi, koji su zajedno proveli značajan period vremena, budu jednako zaštićeni kao i bračni drugovi u pogledu imovinskih prava. Ovaj pristup reflektira moderni pravni trend prepoznavanja izvanbračnih zajednica i osiguravanja njihove zaštite u skladu s načelima jednakosti i pravednosti. Time se priznaje stvarnost suvremenih obiteljskih odnosa, gdje mnogi parovi odlučuju živjeti zajedno bez formalnog sklapanja braka, ali svejedno dijele život i stvaraju zajedničku imovinu (Žnidaršič Skubic, 2017., 117-127.). Izvanbračna zajednica predstavlja faktičnu zajednicu u kojoj osobe žive zajedno bez formalnog sklapanja braka, ali dijele životne i imovinske odnose. Ova situacija stvara određene pravne izazove, naročito u pogledu imovinskih prava i obvezno pravnih odnosa. Naime, osoba koja ulazi u pravne odnose s nekim tko je u izvanbračnoj zajednici ne može provjeriti taj status u državnom registru upisa stanja građana. Stoga, teret dokazivanja takve zajednice pada na onu osobu koja želi zaštititi svoja imovinska prava, kao suvlasnik određene imovine (Bodiroga-Vukobrat, et al.

2013., 156-170.). U slučaju spora, imovinski sud će procijeniti trajanje izvanbračne zajednice i okolnosti njenog postojanja. Ako se utvrdi da izvanbračna zajednica nije trajala duže od tri godine ili ako se pokaže da brak jednog od izvanbračnih drugova nije prestao, primjenjivat će se opća pravila građanskog prava. To znači da će imovina stečena zajedničkim radom biti priznata kao suvlasništvo tek nakon tri godine trajanja zajednice. Izuzetak od ovog pravila je rođenje zajedničkog djeteta, u kojem slučaju izvanbračna zajednica uživa pravnu zaštitu i proizvodi pravne učinke i prije isteka tri godine. Izvanbračni drugovi imaju mogućnost svoje odnose urediti putem bračnog ugovora ili ugovora izvanbračnih drugova. Takav ugovor omogućava regulaciju imovinskih odnosa bez formalnog uvjetovanja nastanka izvanbračne zajednice, koja ostaje neformalni oblik zajedništva. Ugovor se sklapa u pisanoj formi, a vjerodostojnost potpisa ovjerava se kod javnog bilježnika. Ovaj pravni akt pruža izvanbračnim drugovima sigurnost u pogledu njihovih imovinskih odnosa i jasno definira prava i obveze svake strane. Na taj način, izvanbračni drugovi mogu izbjeći dugotrajne i složene sudske procese vezane za dokazivanje trajanja i postojanja izvanbračne zajednice te zaštititi svoja imovinska prava na učinkovit i pravno siguran način. Time se, također, smanjuje pravna nesigurnost i omogućava bolje planiranje budućnosti zajedničkog života, posebno u situacijama gdje izvanbračni drugovi planiraju zajedničku kupovinu ili ulaganje u imovinu. Pravna regulacija izvanbračnih zajednica kroz ovakve ugovore pridonosi boljoj zaštiti prava pojedinaca i stabilnosti njihovih imovinskih odnosa.

Uzdržavanje izvanbračnih drugova za vrijeme trajanja izvanbračne zajednice i nakon njenog prestanka regulirano je na sličan način kao i uzdržavanje bračnih drugova. Naime, zakonodavac je predvidio da se odredbe koje se odnose na uzdržavanje bračnih drugova primjenjuju na odgovarajući način i na izvanbračne drugove. Ovo je značajna promjena u zakonodavstvu, budući da je ranije obveza uzdržavanja izvanbračnih drugova postojala samo nakon prestanka izvanbračne zajednice dok se sada ta obveza proteže i na vrijeme trajanja same zajednice. Pravo na uzdržavanje izvanbračnog druga kao obveza predstavlja jedan od pravnih učinaka izvanbračne zajednice. Izvanbračni drugovi su tako dužni uzdržavati jedno drugo ne samo za vrijeme trajanja zajednice, već i nakon njenog prestanka, što je novost u odnosu na prethodno zakonodavstvo. Nužno je napomenuti da zakonodavac u članku 303. stavku 1. ObZ-a iz 2015. godine nije izričito naveo sve pretpostavke koje izvanbračna zajednica mora ispunjavati kako bi proizvela pravne učinke, ali je jasno da se pravo na uzdržavanje može ostvariti samo ako su ispunjene određene pretpostavke (Frei Bingula, et al. 2020., 3-13.). Kada izvanbračna zajednica prestane, pravo na uzdržavanje može se ostvariti pod određenim

uvjetima. Prvo, izvanbračna zajednica mora trajati najmanje tri godine, osim u slučaju kada je rođeno zajedničko dijete, tada može trajati i kraće. Drugo, oba partnera moraju biti slobodnog bračnog statusa. Treće, izvanbračni drug koji podnosi zahtjev za uzdržavanje mora dokazati da nema dovoljno sredstava za život, da ne može izdvojiti sredstva za život iz imovine i da nije sposoban za rad ili se ne može zaposliti. Četvrto, izvanbračni drug koji bi trebao davati uzdržavanje mora imati mogućnost za to, odnosno mora imati dovoljno sredstava. Konačno, zahtjev za uzdržavanje mora se podnijeti u roku od šest mjeseci od prestanka izvanbračne zajednice (Lucić, 2015., 101-132.). Ove pretpostavke osiguravaju da pravo na uzdržavanje bude ostvarivo samo u opravdanim slučajevima, te da se ne zloupotrebljava. Uvođenjem ovih odredbi zakonodavac je prepoznao važnost pružanja sigurnosti izvanbračnim drugovima koji su često bili u nepovoljnom položaju u odnosu na bračne drugove kada je riječ o pravima na uzdržavanje. Na taj način se dodatno osnažuje pravna zaštita izvanbračnih zajednica, što je bitno za ravnopravnost i pravednost u društvu. Ove promjene u zakonodavstvu reflektiraju širi društveni trend prepoznavanja različitih oblika obiteljskih zajednica i njihove važnosti. Prava i obveze koje proizlaze iz izvanbračnih zajednica približavaju se onima iz bračnih zajednica, što doprinosi boljoj zaštiti svih članova zajednice i osigurava da nitko ne bude uskraćen za prava samo zbog oblika zajednice u kojoj živi (Belaj, 2005., 339-365.). Rok od šest mjeseci za podnošenje tužbe za uzdržavanje, kao što je slučaj kod bračnih drugova, predstavlja značajan pravni okvir koji gubi valjanost nakon isteka tog roka. Međutim, kod izvanbračne zajednice, koja je po svojoj prirodi neformalna, određivanje početka tog roka može biti izazovno (Šimović, 2011., 257-289.). Ako bi zahtjev za uzdržavanje doveo do nepravde, sud može odbiti takav zahtjev, osobito ako izvanbračni drug koji traži uzdržavanje ne ispunjava potrebne pretpostavke ili ako izvanbračni drug koji bi trebao plaćati uzdržavanje nema dovoljno sredstava. Bez obzira na to jesu li izvanbračni drugovi zasnovali izvanbračnu zajednicu ili ne, roditelj zajedničkog djeteta koji skrbi o djetetu i nema dovoljno sredstava za život može zatražiti uzdržavanje od drugog roditelja. Ovo je u skladu s ustavnim načelom ravnopravnosti, što znači da pravo na uzdržavanje može tražiti ne samo majka, nego i otac djeteta, pod uvjetom da skrbi za dijete (Lucić, 2020., 176-178.). Osim obveze uzdržavanja roditelja koji skrbi za dijete, roditelj koji ne živi s djetetom, također, ima obvezu uzdržavati dijete, ali samo ako su kumulativno ispunjene određene pretpostavke. Pretpostavke koje moraju biti ispunjene za obvezu uzdržavanja uključuju: prvo, očinstvo mora biti utvrđeno sudskim putem ili osobnom izjavom priznanja; drugo, roditelj koji skrbi o djetetu mora dokazati da nema dovoljno sredstava za život. Dugotrajni postupak utvrđivanja očinstva može dodatno zakomplicirati situaciju, no

unatoč tome, otac je dužan platiti naknadu za uskraćeno uzdržavanje i za razdoblje prije podnošenja tužbe. Ta obveza zastarijeva godinu dana nakon što je obveza nastala. Također, postoji obveza uzdržavanja majke za vrijeme trudnoće ako nema sredstava za život, a otac djeteta rođenog izvan braka mora osigurati ta sredstva. Ova obveza je propisana zakonom kako bi se osigurala zaštita majke i djeteta tijekom trudnoće i nakon rođenja (Lucić, 2020., 176-178.). Sve ove odredbe jasno pokazuju da pravni sustav prepoznaje i pokušava regulirati složene odnose i obveze unutar izvanbračnih zajednica.

5.1. Stjecanje suvlasništva kod izvanbračnih partnera

U nastavku je prikazan primjer sudske prakse o uređenju imovinskih odnosa izvanbračnih drugova. Tužiteljica smatra da ima pravo na stjecanje suvlasništva na kući koju je dovršavala zajedno sa izvanbračnim drugom.

Izvanbračni drug je sagradio kuću prije početka izvanbračne zajednice, a okolnost da je tužiteljica dovršavala kuću sa izvanbračnim drugom tijekom izvanbračne zajednice, ne daje tužiteljici pravo stjecanja suvlasništva na kući. „Sporno je u ovoj fazi postupka predstavlja li predmetna nekretnina izvanbračnu stečevinu tužiteljice i pokojnog prednika tuženika S.G. u smislu čl. 258. a u vezi čl. 3. ObZ-a (NN 134/2004). Naime, tužiteljica se u reviziji poziva na gore navedene odredbe te ističe da joj pripada $\frac{1}{4}$ sporne nekretnine prema čl. 249. st. 1. u vezi s čl. 248. ObZ-a jer su ispunjene sve zakonske pretpostavke prema citiranim odredbama.“ Suprotno tvrdnjama tužiteljice, sudovi su valjano primijenili materijalno pravo kada su odbili zahtjev tužiteljice, utvrdivši da predmetna nekretnina prema odredbi članka 247. ObZ-a predstavlja osobnu imovinu pokojnog S.G. Stoga, navedena nekretnina nije stečena radom izvanbračnih partnera tijekom trajanja izvanbračne zajednice, niti potječe iz te imovine. Naime, prema činjenicama koje su utvrdili nižestupanjski sudovi, na navedenoj nekretnini kuća je bila sagrađena prije početka izvanbračne zajednice. Odnosno, kuća je bila pokrivena, postavljena vanjska stolarija te je unutrašnjost kuće u pretežitom dijelu bila ožbukana, zatim postavljene su vodovodne instalacije i cijevi za elektroinstalaciju prije početka izvanbračne zajednice. Činjenica da je tužiteljica zajedno s pokojnim prednikom tuženika dovršavala radove na kući za vrijeme izvanbračne zajednice (od 1997. do njegove smrti), uključujući uređenje vanjske fasade, postavljanje staklene vune u krovnište, postavljanje keramičkih pločica u kupaonici i kuhinji, parketa u sobe, montiranje sanitarija i centralnog grijanja te okvira za unutarnja vrata, ne daje joj pravo na suvlasništvo nad nekretninom. Prema članku 156. stavku 1. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, prigradnjom, nadogradnjom ili ulaganjem u zgrade koje

nisu u suvlasničkoj zajednici ne može se steći vlasništvo. Člankom 156. stavku 2. ObZ-a navedeno je da pravila obveznog prava određuju pravo na naknadu onom tko je izvršio nadogradnju, ulagao ili preuredio zgradu, ali tužiteljica takav zahtjev nije postavila.

5.2. Posebnosti uređenja izvanbračne zajednice u drugim zakonima

Institut izvanbračne zajednice u hrvatskom pravnom sustavu predstavlja kompleksno područje koje se proteže kroz različite zakonske norme. Iako je reguliran obiteljskim zakonodavstvom, njegovo priznanje i učinci proširuju se na brojne druge zakonske oblasti kao što su nasljeđivanje, porezi na promet nekretnina, obvezno zdravstveno osiguranje, socijalna skrb te druge. U kontekstu pravnih propisa, izvanbračni partneri često se tretiraju slično kao bračni drugovi, što znači da im se priznaju određena prava i obveze. U Zakonu o nasljeđivanju (NN 14/2019; dalje u tekstu: ZN) izvanbračni partner može imati pravo na nasljeđivanje dijela imovine partnera dok u poreznom zakonodavstvu mogu biti oslobođeni određenih poreznih obveza kao bračni drugovi. Unatoč tome, postoji znatna varijabilnost u pravilima među različitim zakonskim područjima. Ova različitost može dovesti do situacija gdje isti izvanbračni par, ovisno o kontekstu, može biti ili ne biti priznat kao izvanbračna zajednica (Volenik, Kokorić, Laklija, 2021., 97-111.). To stvara pravnu nesigurnost i može uzrokovati pravne probleme i dvojbe među partnerima. Bitno je istaknuti da je raznolikost pravila rezultat različitih pravnih tradicija i potreba za specifičnim regulacijama unutar svakog zakonskog područja. No, takva situacija, također, otvara prostor za potrebu za sveobuhvatnijim pristupom koji bi ujednačio pravni status izvanbračnih zajednica kroz sve relevantne zakone. Prepoznavanje i regulacija izvanbračnih zajednica u širokom spektru zakonskih propisa ukazuje na važnost prilagodbe pravnog sustava suvremenim društvenim i obiteljskim realnostima. Stoga, kontinuirana reforma i usklađivanje zakona mogu doprinijeti većoj pravnoj sigurnosti i pravednosti za sve građane, bez obzira na oblik njihovih životnih zajednica (Volenik, Kokorić, Laklija, 2021., 97-111.). ZN u Republici Hrvatskoj značajno je izmijenio pravni položaj izvanbračnih partnera u kontekstu nasljeđivanja, izjednačujući ih s bračnim partnerima. Prema odredbama ZN-a izvanbračni partneri nasljeđuju imovinu ostavitelja pod istim uvjetima kao bračni partneri, uz uvjet da su ispunjeni svi potrebni uvjeti za priznavanje izvanbračne zajednice kao pravne zajednice. Definicija izvanbračne zajednice prema ZN razlikuje se od one u ObZ, posebice po pitanju trajanja zajednice. Dok ObZ zahtijeva trajanje od tri godine za priznavanje izvanbračne zajednice, ZN postavlja kriterij „duljeg vremena“. Ovaj kriterij implicira da je izvanbračna zajednica morala trajati dulje vrijeme i završiti smrću ostavitelja, uz uvjet da su

ispunjeni uvjeti za sklapanje braka. Bitno je napomenuti da ZN uvjetuje pravnu valjanost izvanbračne zajednice ispunjenjem pretpostavki za valjanost braka. To znači da se nasljedno pravni učinci priznaju samo ako su ispunjeni uvjeti koji bi bili potrebni za sklapanje braka, a to su slobodan bračni status partnera, trajanje zajednice i prestanak iste smrću ostavitelja. Osim toga, ZN postavlja dodatne ograničenja za priznavanje izvanbračne zajednice u kontekstu nasljeđivanja. Na primjer, zajednica neće biti priznata ako ju je zasnovao maloljetnik, osoba nesposobna za rasuđivanje ili srodnik u nedopuštenom krvnom srodstvu. ZN u Hrvatskoj nastoji osigurati pravično rješenje za nasljeđivanje imovine ostavitelja uključujući izvanbračne partnere pod određenim uvjetima koji štite pravnu sigurnost i pravilnost postupka nasljeđivanja. Navedene odredbe reflektiraju promjene u društvenom razumijevanju i praksi te potrebu za pravednim tretmanom svih oblika partnerstva u nasljeđivanju imovine. Razlika u definiranju izvanbračne zajednice između nasljednog i obiteljskog zakonodavstva stvara pravnu neujednačenost koja često rezultira različitim sudačkom praksom. Opisana situacija posebno dolazi do izražaja kada sudovi interpretiraju uvjete za priznavanje izvanbračne zajednice u kontekstu nasljeđivanja. Izvanbračnim zajednicama, koje su trajale kraće vrijeme, obično se ne priznaju pravni učinci nasljeđivanja. Ovakav pristup zahtijeva da izvanbračni drug, koji želi ostvariti nasljedno pravo, dokazuje postojanje zajednice koja je trajala dulje vrijeme i da su živjeli zajedno kao u braku. To znači da život na zajedničkoj adresi nije nužan dokaz, već je ključno dokazati kontinuitet i kvalitetu zajedničkog života. Izvanbračni drug može biti svrstan u prvi nasljedni red zajedno s djecom ostavitelja. U slučaju da ostavitelj nema djece, izvanbračni drug se svrstava u drugi nasljedni red zajedno s ostaviteljevim roditeljima (Belaj, Čulo, 2007., 121-137.). Izvanbračni drug dijeli ostavinu s djecom u jednakim dijelovima, a sa ostaviteljevim roditeljima prema pravilima nasljednog reda, što znači da polovicu imovine dobiva izvanbračni partner, a drugu polovicu roditelji. Ako nema preživjelih roditelja, izvanbračni drug nasljeđuje cijelu ostavinu. Treba napomenuti da je pitanje postojanja izvanbračne zajednice često upitno tijekom ostavinskog postupka. Stoga, teret dokaza leži na izvanbračnom drugu, koji mora dokazati postojanje izvanbračnog suživota s pokojnim ostaviteljem u parničnom postupku kako bi mogao ostvariti svoje nasljedno pravo.

Zakonom o obveznom zdravstvenom osiguranju (u daljnjem tekstu ZOZO) Republike Hrvatske uređen je status osiguranika i članova njihovih obitelji, uključujući i supružnike. Prema odredbama ZOZO-a, supružnici, bez obzira jesu li bračni ili izvanbračni partneri, imaju određena prava vezana uz zdravstveno osiguranje nakon smrti osiguranika. Prvo, ZOZO definira supružnika kao bračnog ili izvanbračnog partnera osiguranika. Zakon ne razlikuje

između bračnog i izvanbračnog statusa u smislu pravnog naziva ili pravnog položaja što znači da oba tipa partnerstva imaju jednaka prava u pogledu zdravstvenog osiguranja. Prema članku 140. ZOZO-a, supružnik umrlog osiguranika može steći status osiguranika ako nakon smrti supružnika nije stekao pravo na obiteljsku mirovinu, ako pravo ne može ostvariti po drugoj osnovi te ako se javi Zavodu (Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje) u roku od 30 dana od dana smrti supružnika. Ovo pravo omogućuje izvanbračnim partnerima ostvarivanje statusa osiguranika nakon gubitka osiguranika, pod uvjetom da ispunjavaju navedene kriterije. Što se tiče uvjeta za izvanbračne supružnike, članak 143. ZOZO-a navedeno je da izvanbračni supružnik može steći status osigurane osobe člana obitelji ako ne može ostvariti status po bilo kojoj drugoj osnovi iz članka 7. ZOZO-a. Osim toga, izvanbračni supružnik mora imati prebivalište ili odobren stalni boravak u Republici Hrvatskoj, osim ako međunarodni ugovor ili propis Europske unije ne određuje drukčije. Dodatno, oba supružnika moraju dati pisanu izjavu kod javnog bilježnika da žive u izvanbračnoj zajednici, da nisu u braku sa trećom osobom te da prebivaju na istoj adresi. Ovi uvjeti osiguravaju da izvanbračni supružnici imaju jasno definirane kriterije za stjecanje statusa osiguranika u zdravstvenom osiguranju.

6. SUDSKA PRAKSA

U nastavku je dan primjer sudske prakse utvrđivanja izvanbračne zajednice u pogledu ostavinskog postupka.

Prilikom utvrđivanja izvanbračne zajednice bitno je ispunjenje zakonske pretpostavke da se radi o životnoj zajednici neudane žene i neoženjenog muškarca koja je trajala dulje vrijeme. Ukoliko je izvanbračna zajednica postojala do smrti ostavitelja, izvanbračni drug će biti zakonski nasljednik ostavitelja. Međutim, postojanje izvanbračne zajednice u trenutku smrti ostavitelja ne može se dokazati javnom ispravom, izvoda iz matice umrlih, jer ta isprava ne potvrđuje tu činjenicu.

„Između nasljednika nije sporno da ostaviteljica od zakonskih nasljednika ima dva sina, L. J. K. i D. M., a sporno je da li je kao vanbračni suprug na zakonsko nasljeđivanje pozvan i M. J.. Nije također sporno da je ostaviteljica bila suvlasnik u 7/20 dijela kuće u K. N. koji je ugovorom od 22. travnja 2024. darovala nasljedniku D. M. , koji je ovo pravo i stekao uknjižbom u zemljišnim knjigama. Sporno je da li je navedenim darovanjem ostalim zakonskim nasljednicima povrijeđeno njihovo pravo na nužni dio.“ Što se tiče spornog pitanja o tome je li M. J., kao izvanbračni suprug ostaviteljice pozvan na zakonsko nasljeđivanje, žalbeni navodi koji sugeriraju da je izvanbračna zajednica prestala znatno prije smrti ostaviteljice nisu osnovani. Naime prema članku 222. stavku 1. ZN-a (NN 33/2015), sud će prekinuti ostavinski postupak i uputiti stranke na parnicu ili postupak pred upravnim tijelom ako su među strankama sporne činjenice o kojima ovisi neko njihovo pravo. Dakle sporne činjenice o kojima ovisi neko pravo nasljednika ne utvrđuje sud u ostavinskom postupku, pa su neodlučne žalbene tvrdnje kojima se poziva na istinitost spornih činjeničnih navoda žalitelja koji bi trebali dokazati da izvanbračna zajednica nije postojala. Također, je neosnovana tvrdnja da iz sadržaja izvoda iz matice umrlih, kao javne isprave, proizlazi da ostaviteljica u trenutku smrti nije bila u izvanbračnoj zajednici zbog toga što je u rubrici „Bračno stanje“ navedeno da je razvedena. Iako je u javnoj ispravi potvrđeno da ostaviteljica nije bila u braku, nije navedeno da nije bila u izvanbračnoj zajednici. Prema članku 8. stavku 2. ZN-a izvanbračna zajednica definirana je kao životna zajednica neudane žene i neoženjenog muškarca koja je trajala dulje vrijeme, a prestala je postojati ostaviteljevom smrću pod uvjetom da su bile ispunjene pretpostavke koje se traže za valjanost braka. Prema tome, jedno od prava na nasljeđivanje izvanbračnog druga ovisi o postojanju izvanbračne zajednice u trenutku smrti ostavitelja. Iz izjave M. J., koji polaže

prava na zakonsko nasljeđivanje kao izvanbračni suprug ostaviteljice, dano na ročištu 24. siječnja 2020. godine, proizlazi da u trenutku smrti ostaviteljice izvanbračna zajednica između njega i ostaviteljice nije postojala. M. J. je izjavio da je bio u izvanbračnoj zajednici s ostaviteljicom od 1988. godine do dvije godine prije njene smrti te da su do njene smrti ostali u kontaktu iako je povremeno odlazio u T. i vraćao se na adresu prebivališta ostaviteljice. Navedene tvrdnje ukazuju na to da vanbračni suprug M. J. nema pravo na nužni dio.

7. ZAKLJUČAK

Izvanbračna zajednica predstavlja složen pravni institut u obiteljskom zakonodavstvu koji se, u mnogim pravnim sustavima, razvija kao odgovor na promjene u društvenim normama i obiteljskim strukturama. U kontekstu Zakona o braku i porodičnim odnosima, izvanbračna zajednica dobiva sve veću pozornost zbog svoje sveprisutnosti i potrebe za pravnom zaštitom izvan formalnog braka. Pravni okvir izvanbračne zajednice u većini pravnih sustava obuhvaća pravne norme koje uređuju imovinsko i osobno stanje partnera koji žive zajedno, ali nisu formalno sklopili brak. U Republici Hrvatskoj, primjerice, izvanbračna zajednica je regulirana Obiteljskim zakonom iz 2015. godine koji definira pravne učinke ove zajednice ako traje minimalno tri godine ili ako postoji zajedničko dijete. Slična regulativa postoji i u drugim pravnim sustavima diljem svijeta gdje se pravni učinci izvanbračne zajednice približavaju onima braka u pogledu uzdržavanja, nasljeđivanja i imovinskih odnosa. Jedna od ključnih karakteristika izvanbračne zajednice jest njezin neformalni karakter.

Za razliku od braka koji se formalizira vjenčanjem, izvanbračna zajednica nastaje spontano i temelji se na životu u zajedničkom kućanstvu. Pravna priznanja i učinci izvanbračne zajednice često ovise o dokazivanju njezinog postojanja u sudskom postupku gdje se dokazuje kontinuirano i javno zajedničko življenje partnera, kao i njihova namjera da dijele životne obveze i odgovornosti. U praksi, dokazivanje izvanbračne zajednice može biti izazovno, jer sudovi zahtijevaju dokaze o trajanju zajednice, slobodi bračnog statusa partnera, te o njihovoj međusobnoj ekonomskoj ovisnosti i podršci. To često uključuje predočenje svjedoka, financijske dokumentacije ili drugih relevantnih dokaza koji potvrđuju prirodu i trajanje zajedničkog života. Imovinski i osobni pravni učinci izvanbračne zajednice, kada se dokazuju u skladu s zakonom, često se izjednačavaju s pravnim učincima braka kako bi se osigurala zaštita prava partnera u slučaju raskida zajednice ili smrti jednog od partnera. Ovi pravni učinci imaju za cilj pružiti pravednost i ekonomsku sigurnost partnerima koji su odlučili živjeti zajedno, bez obzira na formalni status njihovog odnosa. Izvanbračna zajednica kao pravni institut reflektira promjene u društvenim normama i obiteljskim odnosima te nastoji pružiti odgovarajuću pravnu zaštitu parovima koji žive izvan formalnog braka. Njezina pravna priznanja i učinci razlikuju se ovisno o pravnom sustavu, ali uvijek teže osigurati pravičnost i pravednost za partnere koji svoj život žele dijeliti bez formalnog bračnog ugovora. Pitanje pravnog priznanja izvanbračnih zajednica često je izazovno i kompleksno u mnogim pravnim sustavima, pa tako i u Hrvatskoj. Divergentni pristupi u različitim zakonima stvaraju pravnu neizvjesnost i dugotrajne sudbene postupke koji opterećuju sudove i izvanbračne partnere.

Uvođenje sustava registracije izvanbračnih zajednica može pružiti efikasno rješenje za ovaj problem, nudeći pravnu sigurnost, pravičnost i jednake mogućnosti za sve parove. Trenutni zakonski okvir u Hrvatskoj ne priznaje jedinstvene pretpostavke za postojanje izvanbračne zajednice, niti jasno definira postupke dokazivanja iste. Svaki pravni propis (kao što su nasljedstvo, porezno pravo, socijalna zaštita itd.) ima svoje specifične uvjete i pravila, što stvara pravnu fragmentaciju i otežava parovima da ostvare svoja prava bez dugotrajnih i skupih sudskih postupaka. Uvođenje registra izvanbračnih zajednica donosi niz prednosti. Prvo, omogućuje parovima da formalno izraze svoju volju za životom u izvanbračnoj zajednici pred matičarem ili javnim bilježnikom. Drugo, registracija bi osigurala pravnu sigurnost izvanbračnim partnerima. Oni bi imali jasno definirane pravne učinke svoje zajednice, uključujući nasljeđivanje, prava socijalne zaštite, pravo na imovinu i sl. Ovo bi bilo posebno važno u slučajevima smrti ili razdvajanja, gdje bi se partnerima automatski priznavali određeni pravni statusi i obveze. Treće, uvođenje registra doprinijelo bi harmonizaciji zakonodavstva u smislu jednakosti pretpostavki i pravnih učinaka izvanbračnih zajednica. Zaključno, izvanbračna zajednica postaje sve značajniji pravni institut u suvremenom obiteljskom zakonodavstvu, koji prati promjene u društvenim običajima i životnim stilovima te nastoji osigurati odgovarajuću pravnu zaštitu i pravne učinke za partnere koji se odluče živjeti zajedno izvan formalnog braka.

LITERATURA

1. Aračić, P., Baloban, J. i Nikodem, K. (2019) Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu od 1999. do 2017. godine, *Bogoslovska smotra*, 89(2), str. 331-353. URL: <https://hrcak.srce.hr/223156> [pristup: 14. srpnja 2024.]
2. Alinčić, M., et al. (2004.) *Obiteljski zakon, redakcijski pročišćeni tekst zakona s napomenama, uputama, sudskom praksom i pojmovnim kazalom, drugi izvori obiteljskog prava*. Zagreb: Narodne Novine.
3. Bačurin, Ž. (2022) Suvremeni problemi u braku i obitelji, *Spectrum: ogledi i prinosi studenata teologije*, 55(1), str. 113-119. URL: <https://hrcak.srce.hr/clanak/401963> [Pristup: 14. srpnja 2024.]
4. Belaj, V. (2005.) Stjecanje imovine (vlasništva) u bračnoj i izvanbračnoj zajednici. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 26(1), str. 339-365.
5. Bodiroga-Vukobrat, N., et al. (2013.) *Europsko obiteljsko pravo*. Zagreb: Narodne novine.
6. Belaj, V.; Čulo, A. (2007.) Nasljedno pravo izvanbračnog druga. *Pravni vjesnik*, 23(1/2), str. 121-137.
7. Frei Bingula, N., et al. (2020.) *Hrvatska. Zakoni. Obiteljski zakon*. Zagreb: Narodne novine.
8. Hrabar, D., et al. (2021.) *Obiteljsko pravo*. Zagreb: Narodne novine.
9. Hrabar, D., et al. (2010.) *Hrestomatija hrvatskoga obiteljskog prava*. Zagreb: Pravni fakultet.
10. IUS-INFO (iusinfo.hr). URL: <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa> [pristup: 26. kolovoza 2024.]
11. Lucić, N., (2020.) *Izvanbračna zajednica i pravna sigurnost*. Zagreb: Narodne Novine.
12. Lucić, N. (2015.) Dokazivanje izvanbračne zajednice: odgovori na neujednačeno zakonodavstvo i sudsku praksu. *Pravni vjesnik*, 31(3/4), str. 101-132.
13. Obiteljski zakon. (NN 156/2023.)
14. Šimović, I. (2011.) Uzdržavanje bračnih i izvanbračnih drugova te istospolnih partnera: hrvatska rješenja i europski kontekst. *Revija za socijalnu politiku*, 18(3), str. 257-289.

15. Volenik, A., Kokorić, S. B. i Laklija, M. (2021) Analiza različitih aspekata partnerskih odnosa kod polaznika zaručničkih tečajeva i važnost vjere u njihovu životu, *Obnovljeni Život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 76(1), str. 97-111. URL: <https://hrcak.srce.hr/249660> [Pristup: 14. srpnja 2024].
16. Winkler, S. (2019.) Imovinski odnosi u obitelji: nacionalna pravna rješenja i europski trendovi. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, 10(1), str. 447-467.
17. Zakon o braku i porodičnim odnosima. (NN 59/1990.)
18. Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju. (NN 33/2023.)
19. Zakon o nasljeđivanju. (NN 14/2019.)
20. Žnidaršič Skubic, V. (2017.) Nasljeđivanje u braku i izvanbračnim zajednicama. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, 8 (poseban broj), str. 117-127.

POPIS KRATICA

1. ZBPO (Zakon o braku i porodičnim odnosima).
2. ObZ (Obiteljski zakon).
3. ZN (Zakon o nasljeđivanju).
4. ZOZO (Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju).

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Ja, **ANAMARIA MUDRINOVIĆ**, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor završnog/diplomskog rada pod naslovom **PRAVNA REGULATIVA IZVANBRAČNA ZAJEDNICA** te da u navedenom radu nisu na nedozvoljen način korišteni dijelovi tuđih radova.

U Požegi, 6. rujna 2024.

Mudrinović A.